

spravedlnosti. Integrační princip by měl spočívat ve svobodném a smysluplném rozvoji osobnosti mladého člověka, proti evropocentrismu by měl zahrnovat i péči o globální prostředí. Multikulturní a mnohojazyčné evropské společenství lze budovat jen na základě vzájemného porozumění.

Ke snahám o vzájemné poznání a porozumění přispěli i účastníci z ČR, kteří nabídli svůj projekt mezinárodního výzkumu učitelské profese „Komparaci ke kooperaci“.

Celé symposium vyznělo jako uvědomělý projev spoluodpovědnosti pedagogů za další vývoj Evropy proti excesům bezvýchoďného liberalismu, extrémního individualismu a nesnášenlivého fundamentalismu.

Stanislava Kučerová

Kompetence pedagogiky

Josef Maňák

Mnoho společenských jevů, které registrujeme a prožíváme, má svou výraznou výchovnou dimenzi, která však vždy nebývá jasně vydělena ze svých vazeb a souvislostí. Naopak bývá komponentou složitých situací, v nichž má ovšem často dominantní úlohu. Analýzy a řešení těchto komplexních fenoménů se však spíše ujímají odborníci nejrůznějšího zaměření než pedagogové. Příkladem může posloužit diskuse o násilí uplatňovaném v pořadech sdělovacích prostředků, zejména ve vysílání televize. K této problematice se vyslovovali filozofové, politici, psychologové, sociologové a ovšem novináři, méně bylo slyšet hlasy pedagogů, ačkoliv podstata problému se týkala hlavně jich. Základní otázka totiž zněla: Působí různé formy zobrazovaného brutálního násilí negativně na dětskou psychiku, poznamenává dětské chování a je tedy z výchovného hlediska škodlivé?

Zajímá nás, jaké jsou příčiny malé angažovanosti pedagogů v této, ale i v jiných závažných společenských situacích, majících bezprostřední vztah k výchově dětí a mládeže. Možná působí skepse vůči veřejným diskusím, malé sebevědomí při uplatňování exaktně málo podložených pedagogických argumentů aj. Lze předpokládat, že důležitou okolností je též zvláštní postavení pedagogiky mezi jinými společenskými vědami, které jí neponechávají příliš prostoru pro uplatnění specificky pedagogických přístupů.

Pedagogika jako věda o výchově se vztahuje k celému světu a životu člověka, a to po celou dobu jeho života. Má-li ovšem výchova jako vedení člověka (agóge) dostát svému poslání, musí do svého zájmu zahrnout ne-

jen člověka po stránce fyzické a psychické, ale musí věnovat pozornost také podmínkám jeho existence, prostředí v němž výchovný akt probíhá, a také cílům, k nimž směřuje. Tím se do zorného pole pedagogiky dostávají oblasti, které zkoumají také jiné, více specializované vědní disciplíny, které pedagogice pomáhají lépe poznat jednotlivé stránky výchovného procesu. To na jedné straně vede k hlubšímu pochopení výchovné reality, na druhé straně může svádět k nahrazování pedagogických aspektů pohledy z jiných pozic, často dílčích, které výchovné zřetele nesledují, nebo jsou vůči nim dokonce kontradiktorické.

V těchto souvislostech vystupuje do popředí problém kompetence pedagogiky, a ovšem též jiných vědních oborů, které zkoumají fenomén člověka, a to ve smyslu rozsahu působnosti, oprávněnosti a vědecké zdůvodněnosti svých výpovědí ve vztahu k výchově. Příslušné vědní disciplíny oprávněně zkoumají člověka a jeho vývoj z pohledu svého specifického přístupu, ale *překračují svou kompetenci, jestliže své závěry a metody nepřiměřeně extrapolují na pole výchovných jevů*. Nejde pochopitelně o to, že by se nejrůznější disciplíny neměly zabývat výchovnou problematikou, poněvadž to je vždy jen k prospěchu věci, ale nezbytné je, aby nepřekračovaly svou vědeckou kompetenci při formulování soudů, které nemohou zdůvodnit nebo které se týkají věcí mimo rámec vlastního oboru. *Pedagogika by naproti tomu neměla vyklízet pozice při řešení výchovně-vzdělávacích otázek, nýbrž naopak měla by věcnými, zdůvodněnými argumenty obhajovat své vědecky podložené pozice*.

Jak známo, pedagogika se odpoutala od svého filozofického zázemí poměrně nedávno, ale vzájemná pouta nezpřetrhala. Po svém konstituování soustředila pod jednou střechou výchovně-vzdělávací problematiku. Postupně se uvnitř pedagogiky začaly vyhraňovat jednotlivé pedagogické disciplíny, z nichž některé ve svém dalším vývoji projevily tendenci k úplnému osamostatnění. Jako příklad uveďme pedagogiku dospělých (andragogiku) nebo některé speciální didaktiky (metodiky), které tímto způsobem reagovaly na zvýšené požadavky na efektivní výuku v jednotlivých oblastech poznání, v podstatě svým příklonem k faktografii příslušného vědního oboru. Ovšem každý vědní obor se dále specializuje a informačně obohacuje, kdežto výuka vyžaduje spíše syntézu poznání a respektování psychických předpokladů vyvíjející se osobnosti.

Do zkoumání výchovného prostoru plným právem vstupují vědy, které jsou pedagogice blízké. Také tyto, tzv. příbuzné vědy podléhají diferenciacímu procesu, dále se specializují a přinášejí pedagogice fakta a údaje k obecnějším závěrům. Někdy ovšem také projevují tendenci pedagogiku nahrazovat nebo dokonce ignorovat. Všechny je charakterizuje skutečnost,

že z hlediska komplexní pedagogické reality sledují jen parciální cíle dané konstantami své disciplíny. Z jejich pohledu se někdy pedagogice vytýká, a často zcela oprávněně, že je málo vědecká, tj. že její argumenty, závěry a výpovědi nejsou vždy dostatečně podepřeny přesně naměřenými údaji výzkumů.

Metodologie moderní vědy zjišťuje, že současný vědecký rozvoj se vyznačuje na jedné straně diferenciací, na druhé straně integrací. Nemyslím však, že oba procesy jsou v rovnováze. Komplementární integrační směřování vědeckého poznání má stále nedostatečnou sílu, jak je vidět na příkladu ekologie, mimo jiné také proto, že je vázána na filozofické stanovisko, na určitou koncepci světa, která nebývá obecně přijímána. Analytický přístup sice na jedné straně umožňuje přesnější postižení detailu a hlubší proniknutí pod povrch jevu, na druhé straně však může vést ke ztrátě souvislostí, nadhledu a finálních zřetelů. Přístupy preferující obecnější, globálnější pohled nemohou ve všech směrech odrážet empirický stav všech jednotlivostí, zato se vyznačují zobečňujícím a kvalitativně hodnotícím pohledem. Opírají se ve značné míře o výsledky příbuzných věd, které považují za věrohodné východisko, na něž navazují.

Předmětem pedagogiky je výchova člověka. Výchovou se rozumí složitě podmíněný komplexní proces záměrného ovlivňování člověka v průběhu celého jeho života ve snaze dosáhnout optimálních výsledků jeho rozvoje. Jde o vytváření vhodných situací pro žádoucí jednání, o poskytování pomoci a podpory na cestě životem, o orientaci a vedení v rozmanitém prostředí. Je zřejmé, že pedagogika usiluje o syntézu poznatků o člověku umožňujících jeho příznivý rozvoj a že obor jejího zkoumání je specifický, nenahraditelný žádnou jinou vědní disciplínou. V tom je jednoznačná kompetence pedagogiky a není důvod ji neuznávat. I když se opírá o výsledky vlastního zkoumání, využívá též transformovaných výsledků jiných věd, které se zabývají člověkem, i když sledují projevy lidské aktivity z jiných než pedagogických aspektů. Od pedagogiky se mnohé očekává, ale chybí jí velkorysejší podpora a porozumění.

Lze doložit, že pedagogika je neustále zpochybňována, že její závěry jsou přehlíženy nebo ignorovány. Uvedme několik příkladů, které lze libovolně doplnit. Zalistujeme-li ve filozofickém slovníku nebo v encyklopedii, najdeme v těchto příručkách řadu cenných informací o sociologii, o psychologii apod., ale jen značně povšechné nebo vůbec žádné informace o pedagogice. Příčin tohoto stavu je zajisté mnoho a není možné je zde rozvádět. Jisté je, že pedagogika v mnohých svých výchovně-vzdělávacích projektech nedosahuje žádoucí exaktnosti a průkaznosti, jak je tomu v jiných vědách. To je ovšem stará bolest pedagogiky vůbec, která se však zvláště výrazně proje-

vuje zejména v našej situácii, charakterizovanej diskontinuitou vývoje vedeckej pedagogiky. Oprávnené sme preto už pred mnoha lety (v prvom čísle Pedagogickej orientácie z roku 1967) volali po náprave v článku Zvedečtovanie pedagogiky. Závažný dôvod je zrejme taký v tom, že mnozí predstavitelia pedagogiky sa málo angažujú na verejnosti, nezaujímajú zdôvodnená stanoviska v rôznych diskusiách, nepublikujú výsledky svojho bádania a nevyslovujú sa k aktuálnym výchovne-vzdelávacím otázkam dneška.

Úkolů, pred nimiž pedagogika stojí, je hodne, lze je seřadit v dlouhou řadu od nejobecnějších problémů až po zcela konkrétní otázky. V tomto výčtu by neměla chybět podpora pedagogiky při hledání životních hodnot, ústřední místo by měl zaujímat problém formování zdravé, aktivní, samostatné a tvořivé osobnosti. Stále naléhavěji se dožaduje pozornosti výchova rodinná, ale i výchova k sebepoznávání a sebevýchova. Obrovský nárůst informací vyzvedává do popředí otázku kurikula, ale i výchovně-vzdelávacích metod, moderních technických prostředků i celé organizace školského systému. Všichni cítíme, že je třeba se víc věnovat výchově dětí a mládeže k demokracii, humanismu, ale i k obyčejnému lidskému štěstí. Velký důraz je třeba klást na sledování mimoškolních aktivit dětí a mládeže, na boj proti drogám, brutalitě a násilí.

Mohli bychom dále pokračovat, ale i z uvedených položek aktuálních výchovně-vzdelávacích deficitů je vidět, že pedagogika má před sebou neobyčejně velké pole působnosti a že společnost očekává její intenzivní participaci při jejich řešení. Bylo by účelné a žádoucí, kdyby všichni podle svých možností kompetenci pedagogiky podporovali.

UNESCO v Tokiu o výzkumu Reforma vzdelávania a pedagogický výskum: nové podnety na prepojenie výskumu, informačných a rozhodovacích procesov

Silvia Matúšová

Pod rovnakým názvom zorganizovala v septembri 1995 svetová organizácia UNESCO prostredníctvom svojho Medzinárodného úradu pre vzdelávanie (IBE) v spolupráci s Národným ústavom pre pedagogický výskum v Japonsku medzinárodné stretnutie v Tokiu. Zámerom tohto príspevku je poskytnúť základné informácie o cieľoch, kľúčových témach, odporúčaníach a navrhovaných stratégiách v uvedenej oblasti, ktoré vyplynuli zo stretnutia